

YU ISSN 0350-185x
UDK 808

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XL

Уређивачки одбор:

*др Даринка Горџан-Премк, др Ирена Грицакџић, др Милка Ивић, др Павле Ивић,
др Радослав Каџичић, Блаже Конески, др Тине Лоџар, др Александар Младеновић
др Асим Пецо, др Миџар Пешикан, др Живојин Сијанојчић, др Драго Ђуџић*

Главни уредник

МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1984

ИМЕНИЧКИ ДЕМИНУТИВНИ СУФИКСИ *-че* И *-иче* У ГОВОРУ СЕЛА МИЛОШЕВА У ВЕЛИКОМ ПОМОРАВЉУ*

— Начини њворбе изведеница —

I

1. Суфикси *-че* и *-иче* спадају у главне носоце деминутивнога значења на читавом источном делу територије јужнословенских језика. Они се јављају као врло продуктивни суфикси у бугарском и македонском језику,¹ а на територији српскохрватскога језика неједнако су заступљени, и у том погледу најпродуктивнији су у староштокавским говорима. Судећи по грађи коју пружа Вуков *Српски рјечник*, новоштокавски говори не познају суфикс *-иче*, а употреба суфикса *-че* у њима је ограничена, и везана је за означавање младунчади и младих припадника етничке или неке друге групе.²

Полазећи од структурних особености деминутивних изведеница са суфиксима *-че* и *-иче*, може се уочити да ови суфикси чине извесну опозицију према готово свим осталим суфиксима у српскохрватском језику. Творбена специфичност ових суфикса огледа се у њиховој способности да образују деминутиве како од именица мушког, тако од именица женскога рода — па чак, кад је у питању суфикс *-че*, у ређим случајевима и од именица средњег рода (нпр. м. р. *опанче* : *опанак*, *кљунче* : *кљун*, *облаче* : *облак*, *гроздиче* : *грозд*; ж. р. *мотиче* : *мотика*, *гранче* : *грана*, *торбиче* : *торба*; с. р. *кљупче* : *клубе*, *говече* : *говедс*, *ждрелче* : *ждребе* и сл.). На другој страни, у српскохрватском језику знатно је распрострањенији сложени деминутивни систем, који карактерише строга дистри-

* Село Милошево налази се у долини Велике Мораве, неколико километара северније од Багрданског теснаца. Говор Милошева, по својим основним карактеристикама, припада ресавском говорном типу. Географски положај села, као и изражене миграционе струје на овим теренима условили су да говор Милошева буде изложен и утицају млађег штокавског — шумадијског говора, и посебно утицају староштокавског — јужноморавског говора. (Првослав Радић, *Из ономастичке села Милошева у Великом Поморављу*, Ономатолошки прилози III, изд. САНУ, Београд 1982, стр. 419—458).

¹ Любомир Андрейчин, *Основна българска граматика*, Наука и изкуство, София 1978, стр. 100—101; Блаже Конески, *Грамастика на македонскиот литературен јазик*, Култура, Скопје 1982, стр. 290.

² Борис Марков, *Именице с наставцима -че и -чић*, НЈ књ. X, св. 7—10, Београд 1960, стр. 231.

буџија суфикса према роду именица које учествују у грађењу деминутива. Отуда су сви овакви суфикси, у ствари, специјализовани за одређени именички род (м. р. *опанчић* : опанак, *кљунчић* : кљун, *облачић/облачак* : облак, *гроздић* : грозд; ж. р. *мотичица* : мотика, *гранчица* : грана, *торбица* : торба; с. р. *клубенце* : клубе, *ждребенце* : ждрече и сл.).

Може се стога запазити да грађење изведеница суфиксима *-че* и *-иче* представља упрошћен творбени механизам.³ Отуда су деминутивне изведенице са овим суфиксима искључиво средњег рода, без обзира на то ког је рода именица у основи, док су изведенице са суфиксима *-ић*, *-иц(а)*, *-к(а)*, *-(а)к*, *-це* и сл., или мушког или женског — или средњег рода, што зависи искључиво од рода именице која је у основи.

2. Проучавања творбе изведеница са деминутивним суфиксом *-че* у научној литератури, како нашој тако и страниј, карактеришу различити методолошки приступи. У томе је најпре предњачио дијахрони приступ, те се говорило о суфиксу *-е* (прасл. *-а*), из чијих се изведеница типа *ђаволче*, *ојанче*, *девојче*, *венче*, *ланче*, палатализацијом основинских консонаната *к* или *ц*, издвојио суфикс *-че* као самосталан: *јолујче*, *коњче*, *кљунче*, *шеширче*, *авионче* и сл.⁴ Означаваће ове опозиције између суфикса *-е* (буг. *зџе* : зџб, *венче* : венец; мак. *носе* : нос, *волче* : волк, сх. *ојанче* : опанак, *бардаче* : бардак) и његовога деривата *-че* (буг. *мостче* : мост, *лџвче* : лџв; мак. *брајче* : брат, *рекче* : река; сх. *јастирче* : пастир, *ријче* : риба, *шеширче* : шешир) — осамостаљеног и уопштеног суфикса, постало је основни методолошки поступак већег броја радова из ове области.⁵

Суфикс *-иче* у оваквом методолошком поступку објашњава се такође суфиксом *-е*, који је, везујући се за основе на *-ика* и *-ица* (типа јаглика : јагличе, *лисица* : лисиче), аналошки проширен на именице женскога рода, које су своје деминутиве градиле суфиксом *-иц(а)*⁶ (буг. *момиче/момица* : мома, *сестриче/сестрица* : сестра; мак. *брадиче/брадица* : брада, *книжиче/книжица* : книга; сх. *иљиче/иљица* : игла, *авличе/авли(ј)ца* : авлија и сл.).

³ Упрошћавање језичког система у бугарском, македонском и староштокавским српским говорима, поред познате аналитичке деклинације и компарације, експираторне акцентуације и сл., може имати одраза и у творби речи. Ово се делом и очитује у тенденцији за израженом доминацијом појединих творбених морфема у овим језицима.

⁴ A. Belić, *Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplikativ-suffixe*, Archiv für slavische Philologie, Leipzig 1901, стр. 204.

⁵ Ово је методолошки утемељено у низу граматика и студија — за српскохрватски језик: Александар Белић, *Савремени српскохрватски језик, II део: Наука о грађењу речи*, Научна књига, Београд 1949, стр. 69, 70, 142 и 143; Томо Марећ, *Граматика хрватскога или српскога књижевног језика*, Matica hrvatska, Zagreb 1963, стр. 318, 319, 320; Борис Марков, *Именице с наставцима -че и -чић*, НЈ књ. X, св. 7—10, Београд 1960, стр. 231, 232, 233, 234; — за бугарски језик: Ј. Андрейчин, К. Попов, Ст. Стојанов, *Граматика на бугарски језик*, Наука и изкуство, Софија 1972, стр. 99, 100; Михаил Виденов, *Към словообразуването на годечкия говор*, Годишник на Софийския университет, том LXV 1, Софија 1972, стр. 110, 111; — за македонски језик: Блаже Конески, *Граматика на македонској митеррајурен језик*, Култура, Скопје 1982, стр. 290; — и др.

⁶ A. Belić, *Zur Entwicklungsgeschichte der slavischen Deminutiv- und Amplikativ-suffixe*, Archiv für slavische Philologie, Leipzig 1901, стр. 204.

Синхрони приступ проучавању творбе изведеница са овим суфиксима далеко је ређи.⁷ Суфикс *-че* се у оваквим радовима, с обзиром на то да полазе од савремене језичке перспективе, разматра као посебна творбена јединица, а не као сложени суфикс, односно дериват суфикса *-е*.⁸ Стога се изведеницама са суфиксом *-че* сматрају не само оне типа *јолујче, коњче, шеширче*, већ и изведенице типа *ојанче, девојче, ланче*, које се дијахроно одређују као изведенице са суфиксом *-е*.⁹

Суфикс *-иче*, у целини гледано, недовољно је обрађен у синхроној творбематици, а његова улога у творбеним деривационим односима добрим делом неразјашњена. То је нарочито видљиво у проучавању творбе у српскохрватском језику. Разлози за ово су вероватно у ограниченом броју изведеница са овим суфиксом, али и у њиховом дијалекатском — некијжевном карактеру у нашем језику. (За разлику од суфикса *-че*, суфикс *-иче* не региструју граматике савременог српскохрватског језика.)

3. Овај рад полази од синхроног становишта као главног предуслова у анализи одређеног творбеног система. Он представља покушај да се на лексичком материјалу села Милошева успостави и анализира систем творбених модела изведеница са именичким суфиксима *-че* и *-иче* и, анализом начина творбе изведеница, утврди међусобан творбени однос ових деминутивних суфикса. У раду полазим од *лексичке морфеме*, коју чини именичка генитивна основа, и *творбене морфеме*, коју у овом случају представљају деминутивни суфикси *-че* и *-иче*, — као основних творбених елемената изведеница.

⁷ Главни разлог је пре свега у недовољно методолошки развијеном синхроном приступу у творби речи, што проистиче из многих нерешених питања. Једно од најважнијих управо је питање могућности одвајања синхронije од дијахронije у Сосиоровом смислу. Наиме, синхронiji се у почетку у творби (наизглед типично дијахроној лингвистичкој дисциплини) указивало мање поверења. Данас, међутим, истиче се да и генетички метод у творби, иако подразумева моменат дијахронije (нужно изражен у односу *изведеница : мотивациона реч*), не мора увек представљати одступање од синхронije. (Marija Ančić-Obradović, *Теорија творбе речи и њена проблематика*, Radovi, knj. VII, izd. Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo 1973, стр. 49).

⁸ Овакав методолошки приступ налазимо у следећим радовима: Stjepan Babić, *Творба именица на -че*, Књижевност и језик, год. XVII, бр. 2, Београд 1970, стр. 202—207; Eugeniја Barić, Mijo Lončarić . . ., *Приручна граматика хрватскога књижевног језика*, Школска књига, Загреб 1979, стр. 248; Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватски језик I*, Научна књига, Београд 1975, стр. 533; — за бугарски језик: Любомир Ан-дreyчић, *Основна бљарска граматика*, Наука и изкуство, Софија 1978, стр. 100, 101.

⁹ У нас оправдање за овакав методолошки поступак може бити и сама чињеница да српскохрватски говори, са изузетком појединих граничних и прелазних говора према бугарском и македонском, не познају деминутивни суфикс *-е* (типа *зубе : зуб, љаве : љава*), — осим ако нису у питању лексикализовани облици *јаре, ждребе, љрасе* и сл., који се и иначе искључују из синхроне творбене анализе.

Међутим, ово још увек није методолошки потпуно решено, те се отуда понекад у нашој литератури и са синхроног становишта говори о суфиксу *-е* и у изведеницама типа *девојче, ланче*, — и алтернативама *к/ч* (девојк-/девојч-) или *ц/ч* (ланц-/ланч-) на морфемском споју (в. Božo Čorić, *Именички суфикси с иницијалним ч*, Књижевни језик, год. X, br. 4, Sarajevo 1981, стр. 16).

II

А. СУФИКС -ЧЕ

ПРВИ ТВОРБЕНИ МОДЕЛ

Лексичку морфему чини пуна генитивна основа именице мушкога рода. Приликом везивања лексичке морфеме са творбеном, на морфемском споју могу се јавити сугласничке алтернације: а) ако се у финалној позицији генитивне основе нађе *звучни* консонант, он алтернира са својим *беззвучним* парњаком; б) ако се у финалној позицији генитивне основе нађу *ненепчани* фрикативи *с*, *з* или *х*, алтернирају са себи најближим *непчаним* консонантом *ш*.¹⁰ Овај творбени модел обухвата следеће значењске категорије:

а) умањени предмети и објекти:¹¹ авионче (:авио^н), амрелче (:амр^ел), асталче (:аст^ал), аутомобилче (:аутомо^бил), ашовче (:аш^ов), бардакче (:бар^дак), бокалче (:бока^л), бунарче (:буна^р), вирче (:ви^р), гајтанче (:гај^тан), гробче (:гр^об), груменче (:гру^мен), гуње (:гу^њ), дренче (:др^ен), жбуње (:жбу^н), залокче (:зало^г/ај/), зупче (:зу^п), изворче (:изво^р), јексерче (:јек^сер), кавешче (:ка^веш), кайкче (:ка^иш), календарче (:кален^дар), каменче (:ка^мен), камионче (:ками^он), клинче (:кли^н), кољунче (:ко^љун), кожукче (:ко^жук), коренче (:ко^рен), крвче (:кр^в), купеје (:ку^пе/ј/), лавабоче (:лава^бо/ј/), лепче (:ле^па/а/), липарче (:ли^пар), моторче (:мот^ор), обракче (:о^браз), ора/ш/че (:о^ра/х/), орманче (:ор^ман), павче (:па^в), парадјашче (:пара^дја^ш), пиштољче (:пиш^то^љ), плекче (:пл^ек), плукче (:пл^ук), прозорче (:про^зор), прстенче (:пр^стен), радионче (:ра^дио/н/), решоче (:реш^о/ј/), релче (:ре^п), рокче (:ро^к), рукавче (:рука^в), сапунче (:са^пун), снопче (:сно^п), таванче (:та^ван), тањирче (:та^њир), телевизорче (:телеви^зор), тигаљче (:ти^га^љ), топче (:то^п), тракторче (:тра^ктор), транзиторче (:транзи^тор), трнче (:тр^н), трунче (:тру^н), ћилимче (:ћи^лим), фењерче (:фе^њер), препче (:пр^еп), чајче (:ча^ј), чепче (:че^п), чуке (:чу^к), цакче (:ца^к), цемперче (:це^мпер), цепче (:це^п), шалче (:ша^л), шеширче (:шеш^ир), шљиварче (:шљ^ива^р), штапче (:шт^ап);

б) млада или мала бића — а) класа лица: анђелче (:ан^ђео), бокче (:бо^к), ђаволче (:ђа^во), кумче (:ку^м), мајсторче (:ма^јстор), пџче (:пџ^ч), синче (:си^н), чобанче (:чоба^нини); б) класа животиња: бикче (:би^к), голубче (:го^луб), јеленче (:је^лен), кџче (:кџ^р), коњче (:ко^њ), лавче (:ла^в), мајмунче (:ма^јмун), хуранче (:ху^ран);

в) млади припадник групе — а) класа етника: Арџпче (:А^рџ^пини),¹² Банџанче (:Бана^њанини), Београђанче (:Београ^ђанини), Бугарче (:Б^угарини), Југословенче (:Југосло^вен), Ручче (:Ру^с), Српче (:Ср^бини), Ужичанче (:У^жичанин), Францужче (:Франц^уз), Циганче (:Ци^ганин); б) класа *иатронима*: Влајанче (:Вла^јан), Бумбинче (:Б^умбин), Сблјинче (:Сб^лјан), Чунгурче (:Чун^гур), Срланче (:Ср^лан);

¹⁰ Беззвучно и непчано иницијално *ч* из суфиксне морфеме својом фонетском природом утиче у овим случајевима на финални основински консонант. Отуда се у основи врши процес асимилације — у првом случају по звучности, а у другом по месту творбе, што у оба случаја ствара *измењену* основу.

¹¹ У излагању грађе нисам издавао значењске категорије које се јављају у малом броју примера и у појединачним творбеним моделима (нпр. категорија за означавање простора и површина — *авлице*, *ливаче*, *њивче*, *сојче*, делова тела — *илавче*, *зуйче/зубиче*, *ирсиче*, *рејче*, или вода — *вирче*, *војшоче* и сл.). С обзиром на ограничени циљ рада нисам разматрао ни питање односа деминутивност — хипокористичност, што сматрам да представља предмет посебне анализе.

¹² Облици типа *чобанин*, *Арајин*, *Београђанин*, који у множини губе суфикс *-ин*, овај суфикс губе и у творби изведеница суфиксом *-че*.

г) **хипокористици**: Бајче (:Баја), Војче (:Воја), Горанче (:Гѳран), Данилче (:Данило), Драганче (:Драган), Драгољупче (:Драгољуб), Дракче (:Драги), Миланче (:Милан);

Напомене: 1) Овом творбеном моделу, поред бројних именица мушкога рода на *-ѳ*, припада и мања група именица мушкога рода која се завршавају вокалом: *леба*, *Баја*, *Воја*, *Данило*, *Драги* и сл. Заједничка карактеристика свих ових именица је да своје деминутиве граде пуном именичком основом.

2) Овај творбени модел у највећем броју изведеница обухвата неизмењену пуну именичку основу: бунар (бунар-) : бунарче, гуњ (гуњ-) : гуњче, жбун (жбун-) : жбунче, тањир (тањир-) : тањирче, бик (бик-) : бикче, мајмун (мајмун-) : мајмунче, Југословен (Југословен-) : Југословенче, Влајин (Влајин-) : Влајинче, Чунгур (Чунгур-) : Чунгурче, Драган (Драган-) : Драганче и сл. Пуна измењена именичка основа јавља се у мањем броју изведеница — а) када звучни финални основински консонант алтернира са беззвучним: гроб (гроб-) : гробче, зуб (зуб-) : зубче, голуб (голуб-) : голубче, Драгољуб (Драгољуб-) : Драгољубче, залог (залог-) : залогче,¹³ бог (бог-) : богче и сл.; б) када ненепчани финални основински консонанти *с*, *з* или ретко *х* алтернирају са непчаним *ш*: Рус (Рус-) : Русче, Француз (Француз-) : Францусче, кавез (кавез-) : кавешче, орах (орак-) : орашче и сл. Међутим, сугласничке алтернације последњег типа врло су ретке у говору села Милошева, како због неодрживости консонатске групе *шч* у овом говору (в. фусноту 14), тако и због неодрживости гласа *х*.

Посебан тип измењене основе налази се у примерима *каикче* (:каиш) и *обракче* (:образ), у којима финални основински консонанти *ш* и *з* алтернирају са консонантом *к*. Слично је и у примеру из Ресаве — *Влакче* (:Влак/х/) (*Ресавски ѿвор*, 359), у коме финални основински консонант *х* алтернира са консонантом *к*.¹⁴

3) Именице страногa порекла, поред тога што се фонетски и морфолошки адаптирају овоме говору, адаптирају се и творбено. То је у овом случају нарочито видљиво у именица које се завршавају вокалима *е* или *о*. Ове именице добијају формална обележја именица мушкога рода увсђењем протетичког (кон)сонанта, који се нарочито јавља у косим

¹³ Потврђен је и облик *залогче*, у коме учествује окрњена основа — /залог-/ : залогче. С обзиром на то да окрњену основу именица мушкога рода узимам за обележје другог творбеног модела, изведеница *залогче* припада овом моделу. Овакви дублетни облици јављају се, међутим, и код других деминутивних изведеница (уп. *кожуче/кужуче*, *сопче/собиче* и сл.).

¹⁴ Поред измењене основе *каикче*, *обракче*, *Влакче*, коју условљавају консонатске алтернације *ш/к*, *з/к* и *х/к*, јавља се у овом говору у оквиру лексичке морфеме и окрњена основа — /каиш-/ : каиче, /образ-/ : обраче, /орак-/ : ораче. Узрок овоме је гласовна промена по којој консонантска група *шч* у неким примерима прелази у (*к*)ч: *каик(к)че*, *ѳу(к)че*, *да(к)чица* и сл. Ова гласовна промена различито се тумачи у науци (в. А. Пецо и Б. Милановић, *Ресавски ѿвор*, СДЗБ XVIII, Београд 1968, стр. 283 и 359).

падежима (уколико се у тој функцији не јави општи падеж са предлозима): *куйе(ј)*, *куйеја*; *лавабо(ј)*, *лавабоја*; *решо(ј)*, *решоја*; *радио(н)*, *радиона*; *биро(в)*, *бирова* и сл. Отуда и деминутивне изведенице: *куйејче*, *лавабојче*, *решојче*, *радионче*, *бировче* и сл.

4) У изведеницама *ђаволче*, *дренче*, *коренче*, *синче*, *зуйче*, *каменче*, *клинче*, *лејче* за мотивационе речи узео сам облике *ђаво*, *дрен*, *корен*, *син*, *зуб*, *камен*, *клин*, *леб(а)*, а не облике *ђаволак*, *дренак*, *коренак*, *синак*, *зубиц*, *каменац*, *клинац*, *лебац*.¹⁵ Донекле сличан однос обухвата и примере из класе етника или патронима, где се, на пример, деминутиви *Бујарче*, *Јујословенче*, *Влјинче* изводе из основних облика *Бујарин*, *Јујословен*, *Влајин*, а не из њихових женских корелатива *Бујарка*, *Јујословенка*, *Влајинка*. Питање, пак, колико су управо деминутивни суфикси *-(а)к* и *-(а)ц*, као и моциони суфикс *-к(а)*, у основама овога типа у прошлости били значајни за стварање и уопштавање суфикса *-че*, тиче се само историјске перспективе.¹⁶

ДРУГИ ТВОРБЕНИ МОДЕЛ

Лексичку морфему чини окрњена генитивна основа именица мушкога рода, и то оних именица чија се основа завршава консонантима *к*, *ц*, *д*, *ш*, *ћ* и *ч*. Приликом везивања лексичке морфеме са творбеном, ови финални основински консонанти се губе. Овај творбени модел обухвата следеће значејске категорије:

а) умањени предмети и објекти: бардаче (:бардак), барјаче (:барјак), батаче (:батак), брабоњче (:брабоњак), будаче (:будак), бупче (:бубац), венче (:венац), грудњаче (:грудњак), дукаче (дукат), јастуче (:јастук), језиче (:језик), кайче (:каип), катанче (:катанац), кладенче (:кладенац), кожуче (:кожук), комаче (:комад), конопче (:конопац), конче (:конац), коче (:колац), краставче (:краставац), крвече (:крвет), крденче (:крденац), ланче (:ланац), левче (:левак), лонче (:лонац), новчанџиче (:новчанџик), облаче (:облак), обраче (:образ), опанче (:опанац), оџаче (:оџак), пакече (:пакет), патрљче (:патрљак), послужбниче (:послужбник), поточе (:поток), прслуче (:прслук), пупче (:пупак), сандуче (:сандук), сокаче (:сокак), струче (:струк), стомаче (:стомак), трпуче (:трупац), чанче (:чанац), чапоњче (:чапоњац), чекиче (:чекџић);

¹⁵ Први разлог за ово је чињеница да су деминутивни суфикси *-(а)к* и *-(а)ц* непродуктивни у овоме говору, што нарочито показују „изведенице“ са суфиксом *-(а)ц*, које су најчешће семантички специјализоване (зубац, каменац, креветац . . .), или су, пак, неутралисале своје деминутивно значење (клинац, лебац, братац . . .). Други, значајнији разлог проистиче из методолошке потребе да се у синхроној творбеној анализи полази од доследније утврђене мотивационе речи, јер је методолошки неоправдано за мотивациону реч једном узимати неутралан облик (опанац : опанак, шубарче : шубара), а други пут нпр. деминутивни облик (ђаволче : џаволак, игличе : иглица) — што, у ствари, најчешће показује праћење дијахроне осе.

¹⁶ Код А. Белића, на пример, налазимо: „Према *ђаво* : *ђаволак*, *ђаволче* — одваја се *-че* као наставак, исп. *акџа* : *акџиче*, *идведо* : *идвече*.“ (*Савремени српскохрватски књижевни језик, II део: Наука о изражању речи*, Научна књига, Београд 1949, стр. 70).

б) млада или мала бића — *а) класа лица*: братање (:братанац), војничче (:војник), ћаче (:ћак), наџче (:на/х/од), паџорче (:паџорак), сељаке (:сељак), трговче (:трговац), унџче (:унук), човече (:човек), *б) класа животиња*: врапче (:врабац), зеце (:зец);

в) млади припадник групе — *а) класа еџника*: Брзање (:Брзанац), Јагодиначе (:Јагодинац), Лаништање (:Лаништацац), Лаповче (:Лаповац), Милошевече (:Милошевац), Неџче (:Неџац), Палестиначе (:Палестинац), Шумадинче (:Шумадинац); *б) класа џаџронима*: Џцковче (:Џцковац), Окоџурче (:Окоџурац), Острџче (:Острџац), Церамарче (:Церамарац);

г) хипокористаџи: Бајче (:Бајка), бајче (:бајка = брат), дејче (:дејка = деда), тајче (:тајка = отац), ујче (:ујка = ујак);¹⁷

Напомене: 1) Овом творбеном моделу, поред бројних именица мушкога рода на *-џ*, припада и мања група именица мушкога рода које се завршавају вокалом: *бајка, ујка, џајка* и сл. Заједничка карактеристика свих ових именица је да своје деминутиве граде окрђеном именичком основом.

2) Основе које припадају овом творбеном моделу у највећем броју случајева у финалној позицији имају консонант *к* или *џ*:¹⁸ опанак (опанк-) : опан-че, пупак (пупк-) : пуп-че, батак (батак-) : бата-че, џак (џак-) : џа-че, ујка (ујк-) : уј-че; венац (вени-) : вен-че, врабац (врапи-) : врап-че, зец (зец-) : зе-че, Јагодинац (Јагодини-) : Јагодин-че и сл.

Ређе се, пак, именичке основе завршавају консонантима *џ*: дукат (дукаџ-) : дука-че, кревет (кревеџ-) : креве-че, пакет (пакеџ-) : паке-че, шпорет (шпореџ-) : шпоре-че; консонантом *џ*: комад (комаџ-) : кома-че, наод (наод-) : нао-че; —или консонантима *ч* и *ћ*: бакрач (бакрач-) : бакра-че, колач (колач-) : кола-че, чекић (чекић-) : чеки-че.¹⁹

У овом творбеном моделу посебан случај представљају деминутивни облици *каиче* (:каиџ), *обраче* (:образ) и *ораче* (:ора/х/), у којима се крња основа ствара губљењем финалних основинских консоната *ш*, *з* и *х* (в. фусноту 14).

¹⁷ У малој групи хипокористика именица мушкога рода, суфикс *-че* није проузроковао неутеризацију рода (мој Драганче, Дракче, Миланче, ујче). Питање је, међутим, да ли је једини разлог томе делимична неутеризација хипокористичког значења ових облика.

¹⁸ Томе су допринели и некада продуктивни суфикси *-(а)к* (< -џк), *-џк*, и *-(а)џ* (< -џџ), са изузетком суфикса *-(а)џ*, који је и данас продуктиван у грађењу етника.

Дијахроно гледано, у изведеницама овог творбеног модела суфикс *-че*, (односно иницијално *ч*) резултат је палатализације основинских консонаната *к* или *џ* у вези са деминутивним суфиксом *-е*. (Томо Мареџић, *Граматиџа хрватскога или српскога књижевног језика*, Матица хрватска, Загреб 1963, стр. 319, 320).

¹⁹ У примерима типа *дукаче, кревече, комаче, чекиче*, консонанти *џ*, односно консонант *џ* обезвучен у финалној позицији, и *ћ* губе се у вези са суфиксним иницијалним *ч*, због њихове међусобне фонетске блискости. Због истоветности два консонанта у непосредној вези, губи се финални основински консонант *ч* пред суфиксним иницијалним *ч* — у примерима *колаче, бакраче*.

3) Постоји мала група именица чији се финални основински консонант *к* не губи приликом везивања лексичке и творбене морфеме, већ се на пуну именичку основу додаје суфикс *-че*: *бикче, чукче, џакче, њлекче, њликче, кожукче* (мада и *кожуче*), *бардакче* (мада и *бардаче*). Ова тенденција је, чини се, израженија у једносложним речима, што упућује на закључак да у овим случајевима учествује пуна основа како би се избегла могућа семантичка нејасноћа. Примери двосложних основа (кожук-, бардак-), с обзиром на то да се у њих, приликом грађења деминутива, финални основински консонант *к* јавља као факултативан (кожуче/кожукче, бардаче/бардакче), могли би указати на аналошко уопштавање пуне именичке основе према продуктивном првом творбеном моделу.²⁰

ТРЕЋИ ТВОРБЕНИ МОДЕЛ

Лексичку морфему чини пуна генитивна основа именица женскога рода. Уколико се генитивна основа завршава звучним консонантом, приликом везивања лексичке морфеме са творбеном, јављају се алтернације *звучни/беззвучни* консонант. При том финални основински консонант алтернира са својим беззвучним парњаком.²¹ Овај творбени модел обухвата следеће значењске категорије:

а) умањени предмети и објекти: главче (:глава), гомилче (:гомџла), грабуљче (:грабуља), грџанче (:грџана), држџалче (:држџала), кџпче (:кџпа), кафџанче (:кафџана), колипче (:колиба), кофче (:кофа), кошпљче (:кошпља), крпџарче (:крпџара), крпче (:крпа), марџамче (:марџама), маџучке (:маџуга), њџвче (:њџва), пољџанче (:пољџана), поњџвче (:поњџва), секирче (:секира), сџпче (:сџба), тојџакче (:тојџага), трпче (:трба = стомак), фурунче (:фуруна), цедуљче (:цедуља), ципелче (:ципџла), чарџапче (:чарџапа), шкџблче (:шкџбла), шубарче (:шубара);

б) млада или мала бића — а) класа лица: бапче (:баба), бепче (:беба), жгепче (:жгеба = мршава женска особа), жџнче (:жџна), снајче (:снаја); **б) класа животиња:** жџпче (:жџба), кобиљче (:кобила), крџвче (:крџва), рипче (:риба), свињче (:свиња), српче (:српа);

в) хипокористици: Гџрче (:Гџара), Данијелче (:Данијџла), Дџрче (:Дџара), Добрипче (:Добриџла), Јелџнче (:Јелџна), Милџвче (:Милџва), Мирче (:Миџра), Невџнче (:Невџна), Румџнче (:Румџна), Стџнче (:Стџана);

Напомене: 1) Овај творбени модел у највећем броју изведеница обухвата неизмењену пуну основу именица женскога рода: грабуља (грабуљ-): грабуљ-че, секира (секир-): секир-че, марама (марам-): марам-че,

²⁰ Примере типа *бикче, чукче*, с обзиром на то да их карактерише неокрњена творбена основа, уврстио сам у први творбени модел, док сам примере *кожу(к)че, барда(к)че*, у којима се јавља финални основински консонант као факултативан, у једном случају уврстио у први (кожукче, бардакче), а у другом случају у други творбени модел (кожуче, бардаче).

²¹ Није потврђена основа са фрикативним консонантом у финалној позицији, који би у вези са иницијалним суфиксним *ч* био асимилован по месту творбе у *ш* (уп. пример из првог творбеног модела *кавџиче* : *кавџе*).

кафана (кафан-) : кафан-че, жена (жен-) : жен-че, срна (срн-) : срн-че, Мира (Мир-) : Мир-че и сл. Измењена — обезвучена пуна именичка основа јавља се у мањем броју изведеница: колиба (колиб-) : кол~~и~~-че, беба (б~~е~~-) : б~~е~~-че, жаба (жаб-) : ж~~а~~-че, тојага (тојаг-) : тојак-че, мачуга (мачу~~г~~-) : мачук-че и сл.

2) У изведеницама *кошуљче*, *циџелче*, *цедуљче*, *чарайче*, *снајче* за мотивационе речи узео сам основне облике *кошуља*, *циџела*, *цедуља*, *чарайа*, *снаја*. У говору Милошева јавља се и суфикс *-к(а)* у деминутивној вредности, односно у значењу јединке издвојене из збира: *кошуљка*, *циџелка*, *цедуљка*, *чарайка*. (Изведенице са овим суфиксом понекад неутрализују своје деминутивно значење, те се притом семантички изједначују са основним обликом, нпр. *снајка* : *снаја*, што се јавља и код других суфикса — уп. *лебац* : *леб*, *клинац* : *клин* и сл.) Међутим, полазећи од синхроног приступа, овакве изведенице са суфиксом *-к(а)* нисам сматрао мотивационим речима у творби деминутивних изведеница са суфиксом *-че*.²²

Донекле сличан однос препознаје се и код властитих именица женскога рода, у којима се суфикс *-к(а)* јавља у моционој служби. Овде се, међутим, при одређивању мотивационе речи мора поштовати аутентичност именске форме. Отуда изведеница *Невенче* може за мотивациону реч имати и облик *Невена* и облик *Невенка*, изведеница *Руменче* — и *Румена* и *Руменка*, *Добрилче* — и *Добрила* и *Добрилка*, и сл. С обзиром на то да се у овим случајевима може јавити и пуна (Невена /Невен-/ : Невен-че, Румена /Румен-/ : Румен-че, Добрила /Добрил-/ : Добрил-че) и окрњена основа (Невенка /Невенк-/ : Невен-че, Руменка /Руменк-/ : Румен-че, Добрилка /Добрилк-/ : Добрил-че), ове изведенице припадаће и различитим творбеним моделима.²³

ЧЕТВРТИ ТВОРБЕНИ МОДЕЛ

Лексичку морфему чини окрњена генитивна основа именица женскога рода, и то оних именица чија се основа завршава консонантима *к*, *ц*, *д*, *џ* и *ј*.²⁴ Приликом везивања лексичке морфеме са творбеном, ови финални основински консонанти се губе. Овај творбени модел обухвата следеће значењске категорије:

²² Дијакроно гледано, међутим, овакве изведенице са суфиксом *-к(а)* (у мушком роду *-(а)к*, *-(а)ц*; в. прзи творбени модел, нап. 4) свакако су биле значајне за издвајање суфикса *-че*, као деривата суфикса *-е*.

²³ У овим хипокористичким изведеницама на *-че* облици се не може утврдити разлика између мотивационих речи са пуном и крњом основом (Руменче : Румена/Руменка), али је акценат у овим случајевима делом задржао дистинктивну функцију (Румџче : Румџна, Румџче : Румџна).

²⁴ Свакако да се структурно гледано у овим случајевима (уп. II творбени модел) могу претпоставити и други основински консонанти (нпр. *ђ*, *и*, *ћ* и сл. — в. Stj. Babić, *Tvorba imenica na -če*, стр. 202), који се везивањем лексичке и творбене морфеме губе из финалне позиције, али за њих, међутим, нема потврда у материјалу. Тако, на пример, Гл. Блезовић у *Речнику косовско-мешоховској дијалекти* наводи деминутив *кондче* : *кондџа* (= посуда), где се приликом грађења изведенице суфиксом *-че* из финалне основинске позиције губи консонант *џ* (уп. кречече : креч~~е~~-и, шпорече : шпор~~е~~-и, из првог творбеног модела).

а) умањени предмети и објекта: авличе (:авлија), артиче (:артија), букличе (:буклија), бургиче (:бургија), главиче (:главица — у значењу мере, количине), виључе (:виљушка), вратниче (:вратњина), јабуче (:јабука), кајсице (:кајсија), каленче (:каленџа = посуда), канцелариче (:канцеларија), капице (:капија), карличе (:карлиџа = посуда), кашпиче (:кашпика), котарче (:котарица), купче (:купница = крчаг), кутиче (:кутија), ливаче (:ливада), лубенче (:лубеница), мотице (:мотика), олбвче (:олбвка), паприче (:паприка), свирајче (:свирајка), сличе (:слика), столиче (:столица), тепсице (:тепсија), тестиче (:тестија), тојаче (:тојага), турпиче (:турпија), узиче (:узица);

б) млада или мала бића — а) класа лица: девојче (:девојка), мајче (:мајка), ћерче (:ћерка), учитељиче (:учитељница); **б) класа животиња:** бакарличе (:бакарлија = врста голуба), гү(к)че (:гүска), живинче (:живинка), змијиче (:змија), кокбоче (:кокбшка), кукавиче (күкавица), кукувиче (:кукувија), лисице (:лисица), мёче (:мёчка), маће (:мачка), пилјаче (:пилјка = веће пиле), плбвче (:плбвка), свраче (:сврака), ћурче (:ћурка), шдче (:шдтка);

в) хипокористици: Владаначе (:Владанка), Данче (:Данка), Даринче (:Даринка), Живадинче (:Живадинка), Живче (:Живка), Збрче (:Зорка), Лепјоче (:Лепјојка), Љубинче (:Љубинка), Милосиче (:Милосија), Невенче (:Невенка), Радованче (:Радованка), Радбоче (:Радбојка), Радосиче (:Радосија), Рајче (:Рајка), Руменче (:Руменка), сёче (:сёјка = сестра), тејче (:тејка = тетка);

Напомене: 1) Основе које припадају овом творбеном моделу у највећем броју случајева у финалној позицији имају консонант *к* или *ц*:²⁵ кашика (кашик-) : каши-че, мотика (мотик-) : моти-че, девојка (девојк-) : девој-че, Радојка (Радојк-) : Радој-че; столица (столиц-) : столи-че, узича (узиц-) : узи-че, лисица (лисиц-) : лиси-че и сл.

Нешто ређе се именичке основе завршавају (кон)сонантом *ј*. То се односи на именице које се завршавају на *-(л)ија*:²⁶ авлија (авлиј-) : авли-че, капија (капиј-) : капи-че, тепсија (тепсиј-) : тепси-че, змија (змиј-) : зми-че, бакарлија (бакарлиј-) : бакарли-че и сл.

У именичким основама у финалној позицији ретко се налазе консонанти *д* и *т*: ливада (ливад-) : лива-че, тојага (тојаг-) : тоја-че и сл. Уколико се пред финалним основинским консонантом *к* нађу консонанти *ш*, или *ч*, они се, приликом везивања лексичке морфеме са творбеном, гүче заједно са консонантом *к* (в. фусноту 19) : шотка (шшџк-)// // (шошк-) : шо-че, мачка (мачк-)// (мач-) : ма-че, мечка (мечк-) // (меч-) : меч-че.

У овом творбеном моделу јавља се посебан тип крђе основе у вези са финалним основинским консонантима *к* или *ц*: *А*. Уколико се пред

²⁵ Бројности основа овога типа допринеле су именице које се завршавају на *-к(а)* и *-ц(а)* (уп. фусноту 19) — било да је реч о суфиксоидима (мајка, девојка, мотика, птица, столица), или о правим суфиксима, најчешће моционим (Владанка, Стојанка, гуска, лисица, учитељница).

²⁶ Познато је да су именице на *-(л)ија*, иако могу бити и словенског порекла (нпр. змија), већином турског порекла, односно ушле су у наш језик преко турског језика (авлија, капија, тепсија и сл). Основе именица овога типа пред суфиксом *-че* губе финални основински консонант *ј*, који и иначе у овом говору има изразито слабу артикулацију кад је у вези са вокалом *и*: капија : капиће, авлија : авлиће, буклија : буклиће и сл.

финалним основинским консонантом *к* нађу консонанти *ш* и *с*, тј. ако се именичка основа завршава консонантском групом *шк* или *ск* (виљушка, кокошка, гуска), приликом везивања лексичке морфеме са творбеном, групе *шк* и *ск* најчешће се — а) потпуно губе: виљушка (виљушк-)// (виљушк-): виљу-че, кокошка (кокошк-)//(кокош-): коко-че, гуска (гуск-)//(гус-): гу-че; б) ређе замењују консонантом *к*: гуска (гуск)//(гус-): гу-к-че (уп. фусноту 15). Б. Ако се у именичкој основи пред финалним консонантом *ц* нађе вокал *и* (тј. у суфиксиду *ица*) у неким примерима, заједно са финалним консонантом *ц*, губи се и претфинални вокал *и*: лубеница (лубаниц-)//(лубени-): лубен-че, котарица (котариц-)//(котари-): котар-че, каленица (калениц-)//(калени-): кален-че.²⁷

2) У поређењу са бројем мушких хипокористика из првог творбеног модела, запажа се да је суфикс *-че* у овом творбеном моделу продуктивнији у грађењу хипокористика женскога рода. Најочигија илустрација за ово су властита имена која чине лексички пар по роду, а у којима је моцион суфикс *-к(а) — а*) корелатив према *-ћ*: Радованка/Радован, Живаданка/Живадин, Миладанка/Миладин, Миланка/Милан, Јсванка/Јован и сл.; б) корелатив према *-ко*: Живка/Живко, Славка/Славо, Рајка/Рајко, Радјка/Радјко, Љубинка/Љубинко и сл. С обзиром на то да би грађењем хипокористика суфиксом *-че* од властитих имена овога типа дошло до обличког изједначавања мушких и женских корелатива, разлика између ових корелатива обезбеђује се најчешће различитим начинима творбе њихових хипокористика. Наиме, суфиксом *-че* граде се најчешће хипокористици женских имена (Радсванка: Радованче, Живаданка: Живадинче, Миладинка: Миладинче, Радојка: Радојче, Љубинка: Љубинче), док се мушки хипокористици чешће граде унутар-обличком сегментацијом (Радован: Раде, Живадин: Жика/Жиле/Дине, Љубинко: Љуба/Љубе, Јован: Јова и сл.).²⁸

Б. С У Ф И К С *-ИЧЕ*

ПРВИ ТВОРБЕНИ МОДЕЛ

Лексичку морфему чини пуна генитивна основа именица мушкога рода. На морфемском споју се не јављају консонантске алтернације. Овај творбени модел обухвата следеће значењске категорије:

а) **умањени предмети и објекти**: бориче (:бор), гроздиче (:грозд), дутиче (:дут), зубиче (зуб), кључиче (:кључ), ноктиче (:нокат), мостиче (:мост), ножиче (:нож), пакетиче (:пакет), прстиче (:прст), прутиче (:прут), сатице (:сат), српиче (:срп), чешљиче (:чешаљ), шпоретиче (:шпорет);

б) **млада или мала бића** — а) *класа мача*: дечкиче (:дечко); *класа животиња*: веприче (:вепар), мишиче (:миш), овниче (:ован), петличе (петло);

²⁷ Ст. Бабић наводи пример *ћрлче : ћрлица* (*Tvorba imenica na -че*, стр. 202).

²⁸ У ретким случајевима, када се мушки и женски корелатив именице на *-че* изједначе, и акценат може постати дистинктивни елеменат (Милан: Миланче, Драган: Драганче; Миланка: Миланче, Драгана: Драганче).

Напомене: 1) У овом творбеном моделу учествују два типа именичких основа — а) основе са консонантском групом у финалној позицији: грозд (грозд-) : грозд-иче, мост (мост-) : мост-иче, чешаљ (чешљ-) : чешљ-иче, дечко (дечк-) : дечк-иче, вепар (вейр-) : вейр-иче, ован (овн-) : овн-иче и сл.; б) основе без консонантске групе у финалној позицији: кључ (кључ-) : кључ-иче, нож (нож-) : нож-иче, прут (прут-) : прут-иче, шпорет (шпорет-) : шпорет-иче, миш (миш-) : миш-иче и сл.

2) Иако основе имерица мушкога рода, без консонантске групе у финалној позицији, своје деминутивне изведенице најчешће граде суфиксом *-че* (в. први творбени модел), налазимо их и у овом творбеном моделу, где суфиксом *-иче* граде своје деминутиве. То је, чини се, највидљивије у једносложних основа (*нож-*, *саш-*, *миш-*), што показује да се суфиксом *-иче*, односно иницијалним *и*, у овим случајевима избегавају могуће семантичке нејасноће, које би у творби суфиксом *-че* наступиле услед познатих алтернација на морфемском споју, или окрвљења именичких основа. Могу се, међутим, забележити и ретки дублетни облици: пакече/пакетиче : пакет, шпорече/шпоретиче : шпорет, зупче/зубиче : зуб.

Именице мушкога рода, са основом која се завршава консонантском групом, своје деминутиве граде искључиво суфиксом *-иче*.²⁹

ДРУГИ ТВОРБЕНИ МОДЕЛ

Лексичку морфему чини пуна генитивна основа именица женскога рода. На морфемском споју се не јављају консонантске алтернације. Овај творбени модел обухвата следеће значењске категорије:

а) умањени предмети и објекти: бицикличе (:бицикла), блузице (:блуза), бресквице (:бресква), бундице (:бунда), вазниче (:вазна), ванглице (:вангла), грудвице (:грудва), иглице (:игла), јакниче (:јакна), кантиче (:канта), кешице (:кеса), клупице (:клуба), корпице (:корпа), крагниче (:крагна), крушкиче (:крушка), кујниче (:кујна), кућиче (:кућа), лампице (:лампа), ливадице (:ливада), лоптице (:лопта), машинице (:машина), метлице (:метла), пушкиче (:пушка), рупице (:рупа), сармице (:сарма), свећиче (:свећа), свескице (:свеска), собице (:соба), тапниче (:тапна), теглице (:тегла), тиквице (:тиква), торбице (:торба), флашице (:флаша), црквиче (:црква), чашиче (:чаша), чергице (:черга), четкице (:четка), шерпице (:шерпа);

б) млада или мала бића — а) *класа лица*: заовиче (:заова), курвиче (курва), сестрице (:сестра), теткице (:тетка), ујниче (:ујна), б) *класа животиња*: козице (:коза);

в) хипокористици: Персице (:Перса), Ранђиче (:Ранђа);

²⁹ То се наравно не односи на консонантске групе које у финалној позицији имају консонант *к* или *ц* (*опанк-*, *брабоњк-*, *пасторк-*, *венц-*, *конојц-*, *кроставц-* и сл.), с обзиром на то да се изведенице у овом случају граде додавањем суфикса *-че* на окрвљену основи, чиме нестаје и консонантска група (*опан-*, *брабоњ-*, *пастор-*, *вен-*, *коној-*, *кростав-* и сл. — в. други творбени модел).

Напомене: 1) У овом творбеном моделу учествују два типа именичких основа — а) основе са консонантском групом у финалној позицији: бицикла (бицикл-) : бицикл-иче, бресква (брескв-) : брескв-иче, вазна (вазн-) : вазн-иче, канта (кант-) : кант-иче, метла (метл-) : метл-иче, сестра (сестр-) : сестр-иче, ујна (ујн-) : ујн-иче и сл.; б) основе без консонантске групе у финалној позицији: блуза (блуз-) : блуз-иче, кеса (кес-) : кес-иче, кућа (кућ-) : кућ-иче, чаша (чаш-) : чаш-иче, клупа (клуј-) : клуј-иче и сл.

2) Иако основе именица женскога рода, без консонантске групе у финалној позицији, своје деминутивне изведенице најчешће граде суфиксом *-че* (в. трећи творбени модел), налазимо их и у овом творбеном моделу, где суфиксом *-иче* граде своје деминутиве. Потврђени примери показују, као и у претходном творбеном моделу код именица мушкога рода, да је то најпре случај са једносложним основама (*блуз-, кес-, чаш-, кућ-, клуј-*), што упућује на закључак да се суфиксом *-иче*, односно иницијалним *и*, у овим случајевима уклањају могуће семантичке нејасноће, које би у творби суфиксом *-че* наступиле услед познатих алтернација на морфемском споју, или окрђења именичких основа. Дублетни облици, као *ливаче/ливадиче, сојче/собиче*, ретки су.

Именице женскога рода, са основом која се завршава консонантском групом, своје деминутиве граде искључиво суфиксом *-иче*.³⁰

III

1. Суфикси *-че* и *-иче* основна су средства за творбу деминутива у говору села Милошева.³¹ Изведенице са овим суфиксима, мада се творе и од придевских и од глаголских основа, најчешће се творе од именичких основа. За разлику од других деминутивних суфикса, суфикси *-че* и *-иче* граде деминутиве како од именица мушког, тако од именица женског рода (само у појединачним примерима суфикс *-че* гради деминутиве и од именица средњег рода). Разумљиво је, стога, што су деминутиви на *-че* и *-иче*, без обзира на то да ли су изведени од именица мушког или женског рода, истог, тј. средњег рода.

2. Све изведенице са суфиксима *-че* и *-иче* граде се везивањем именичке генитивне основе и суфикса. У грађењу изведеница суфиксом *-че* може учествовати пуна или окрђена именичка основа,³² што

³⁰ То се не односи на консонантске групе које у финалној позицији имају консонант *к* (девојк-, оловк-, ћурк- и сл.), из истих разлога као у претходном творбеном моделу (в. фусноту 30).

³¹ Као конкурентни продуктивни деминутивни суфикси јављају се и суфикси *-ић*, *-чић*, *-иц(а)*, *-чиц(а)*, а ређе *-к(а)* и *-(а)к*.

³² У *Priručnoj gramatici hrvatskoga književnog jezika* (стр. 248) у измењене основе убрајају се *обзвучена* (роб : ройче), *окрђена* (момак : момче), и *основа са алтернацијом* (Рус : Рушче, слуја : слушче). У овом раду, полазећи од критерија да ли основа има пун или окрђен број фонема, у пуне основе — али измењене, укључио сам и „обзвучене“, и „алтернационе“, подразумевајући у оба случаја одређену алтернацију на морфемском споју.

зависи од тога да ли број основинских фонема, приликом везивања лексичке и творбене морфеме, ослаје исти или се смањује. Пуна именичка основа може бити *неизмењена* — ако финалне основинске фонеме не алтернирају са другим фонемама (бунарче, камионче, бикче, анђелче, кошуљче, шубарче, свињче), или *измењена* — ако финалне основинске фонеме, приликом везивања лексичке и творбене морфеме, алтернирају са одређеним фонемама (голуб : голубче, колиба : колийче, риба : рийче, залот : залокче, бот : бокче, кавез : кавечиче, каиш : каикче). На другој страни, окрњена именичка основа настаје губљењем финалних основинских фонема приликом везивања творбених конституената (јастук : јастуче, венац : венче, колач : колаче, каиш : каиче, сврака : свраче, девојка : девојче, лисица : лисице, виљушка : виључе, кокошка : кокоче, лубеница : лубенче и сл.).

У грађењу изведеница суфиксом *-иче* може учествовати само пуна неизмењена именичка основа, што показује да морфемски спој не условљава нити губљење, нити алтернирање консонаната из основе.

У зависности од тога да ли у грађењу деминутива учествују именице мушког или женског рода, односно да ли у грађењу изведеница учествују пуна или окрњена именичка основа — све изведенице поделио сам на творбене modele.

3. Узимајући у обзир различиту дистрибуцију изведеница по одређеним творбеним моделима, може се закључити да структурне особености сваког модела условљавају могућност да он има више или мање изведеница. Тако, на пример, први творбени модел суфикса *-че* има највећи број изведеница, јер окупља именице мушког рода — које су и иначе бројније у језику. Осим тога, морфонолошки механизам овог творбеног модела не захтева посебне услове — осим избегавања консонантске групе или, код вишесложних основа, консонаната *к* и *ц* у финалној основинској позицији, што углавном карактерише и трећи творбени модел суфикса *-че*. На другој страни, остали творбени модели су због својих специфичнијих творбених принципа и критерија ограниченији у погледу бројности њихових изведеница. Тако, на пример, други творбени модел суфикса *-че* окупља само основе именица мушког рода које се завршавају консонантима *к*, *ц*, *д*, *ш*, *ћ* и *ч*, а четврти модел обухвата основе именица женског рода које се завршавају консонантима *к*, *ц*, *д*, *ш*, *ћ* и *ј*. Први и други, пак, творбени модел суфикса *-иче* обухватају основе именица мушког и женског рода, које се најчешће завршавају консонантском групом. Овакви морфонолошки принципи нужно условљавају и бројност изведеница у творбеним моделима.

4. Деминутивни суфикси *-че* и *-иче* представљају синонимне суфиксе. Али, не само то. Гледано са аспекта деривационе комбинаторике, односно условљености суфикса *-че* и *-иче* финалним основинским сегментима, могу се уочити и извесне законитости у грађењу изведеница овим суфиксима. Задржаћу се само на најважнијим:

I. Именичке основе, у чијем се финалном делу не налази консонантска група (авион-, дрен-, ћилим-, син-, ципел-, секир-, жен-, бардак-, батак-, дукаш-, колач-, кашик-, лисци-, зец-, ливад-), деминутивне изведенице граде суфиксом *-че*:

а) који се додаје на пуну основу (= вок.-конс./-че): авион-че, дрен-че, ћилим-че, син-че, ципел-че, секир-че, жен-че;

б) који се додаје на окрњену основу (= вок.-конс./конс.-вок./-че): бардак-/барда-че, батак-/баџа-че, дукаш-/дука-че, колач-/кола-че, кашик-/каши-че, лисци-/лиси-че, зец-/зе-че, ливад-/лива-че;

II. Именичке основе, у чијем се финалном делу налази консонантска група (опанк-, девојк-, снајк-, ланц-, вениц-, грозд-, овн-, вејр-, ил-, тацн-), деминутивне изведенице граде:

а) суфиксом *-че*, ако се консонантска група разложи (најчешће губљењем финалних консонаната *к* или *ц* — конс.-конс./вок.-конс./-че): опанк-/опан-че, девојк-/девој-че, снајк-/снај-че, ланц-/лан-че, вениц-/вен-че;

б) суфиксом *-иче*, ако се консонантска група сачува (тј. ако у финалној позицији нису консонанти *к* или *ц*): грозд-/грозд-иче, овн-/овн-иче, вејр-/вејр-иче, ил-/ил-иче, тацн-/тацн-иче.

Немогуће је, наравно, увек прецизно утврдити све деривационо-комбинаторичне принципе, нарочито уколико они својом прецизности и доследношћу прете да поремете семантику речи. Ово најбоље илуструју поједини изузеци од деривационо-комбинаторичних принципа, који се, не случајно, јављају код једносложних основа. Тако, на пример, једносложне именичке основе, у чијем се финалном делу налази секвенца вок.-конс. (бик-, цак-, плик-, чук-, плек-, нож-, миш-, сай-, блуз-, чаши-, кућ-), изведенице граде најчешће:

а) суфиксом *-че*, који се додаје на пуну именичку основу, иако се она завршава консонантом *к*: бик-че, цак-че, плик-че, чук-че, плек-че;

б) суфиксом *-иче*, иако се именичка основа, на коју се додаје суфикс, не завршава консонантском групом: нож-иче, миш-иче, сай-иче, блуз-иче, чаши-иче, кућ-иче;

Овим се у твораби деминутивних изведеница обезбеђује учешће пуних неизмењених именичких основа (дакле, неокрњених и неалтернативних), што је, с обзиром на то да су најчешће у питању једносложне основе, битан чинилац у очувању њихове семантике.

Све ово, међутим, даје довољно аргумената да се суфикс *-иче* у овом говору сматра варијантом суфикса *-че*.³³

Београд

Првослав Радић

³³ Иако се суфикс *-че* узима у суфиксни инвентар нашега књижевног језика, о његовој варијанти — суфиксу *-иче* нигде се не говори. То показује, пре свега, да ови суфикси нису довољно проучени у нас, односно да њихов статус у нашем књижевном језику, посебно у српској варијанти, није потпуно решен.

морфеме	ЛЕКСИЧКА МОРФЕМА = именичка генитивна основа; ТВОРБЕНА МОРФЕМА = суфикс <i>-це</i> ³⁴			
	МУШКИ		ЖЕНСКИ	
род	I		II	
творб. модел	пуна		пуна	
основа	неизмењена	измењена	неизмењена	измењена
примери	окрњена		окрњена	
	пуна		пуна	
морфеме	ЛЕКСИЧКА МОРФЕМА = именичка генитивна основа; ТВОРБЕНА МОРФЕМА = суфикс <i>-ице</i>			
род	МУШКИ		ЖЕНСКИ	
творб. модел	I		II	
основа	пуна неизмењена		пуна неизмењена	
примери	окрњена		окрњена	
	пуна		пуна	
морфеме	ЛЕКСИЧКА МОРФЕМА = именичка генитивна основа; ТВОРБЕНА МОРФЕМА = суфикс <i>-це</i> ³⁴			
род	МУШКИ		ЖЕНСКИ	
творб. модел	I		II	
основа	пуна неизмењена		пуна неизмењена	
примери	окрњена		окрњена	
	пуна		пуна	
морфеме	ЛЕКСИЧКА МОРФЕМА = именичка генитивна основа; ТВОРБЕНА МОРФЕМА = суфикс <i>-ице</i>			
род	МУШКИ		ЖЕНСКИ	
творб. модел	I		II	
основа	пуна неизмењена		пуна неизмењена	
примери	окрњена		окрњена	
	пуна		пуна	

³⁴ У табели на крају рада даје се преглед творбених модела суфикса *-це* и *-ице*. Примери са звездицом нису из грађе коју сам сакупио (в. у раду први и четврти творбени модел). Термином консонантска основа означавам основу са консонантском групом у финалној позицији, док термином вокалска основа означавам не-консонантску основу, односно основу без консонантске групе у финалној позицији.

Резюме

Првослав Радич

**ИМЕННЫЕ УМЕНШИТЕЛЬНЫЕ СУФФИКСЫ -ЧЕ И -ИЧЕ В ГОВОРАХ
СЕЛА МИЛОШЕВА В ВЕЛИКО-ПОМОРАВЛЕ**

Суффиксы *-че* и *-иче* являются важными носителями значения уменьшительности в болгарском и македонском языках, а также и в староштокавских и более поздних штокавских говорах сербохорватского языка. На такой широкой балканской территории славянского языка эти продуктивные суффиксы все чаще вытесняют другие суффиксы уменьшительности. В этом главное место занимает суффикс *-че*, чья словообразовательная специфичность отображается в способности образовывать уменьшительные формы и от имен существительных мужского и от имен существительных женского рода.

Эта работа является попыткой создания и исследования системы словообразовательных моделей уменьшительных производных слов с суффиксами *-че* и *-иче* на материале говоров села Милошева в Велико-Поморавле. Все производные слова с суффиксом *-че* разбиты на 4 словообразовательные модели, в зависимости от того, какого рода существительное в основе, а и от того, участвует ли в словообразовании полная (*ашовче, ћилимче, секирче, марамче*) или усеченная именная основа (*бардаче, кладенче, оловче, сјоличе, авличе*). Производные слова с суффиксом *-иче* распределены на 2 словообразовательные модели, в зависимости от рода существительных в основе (*мишиче, нокѣиче, свећиче, ијличе*). Принимая во внимание определенные принципы деривационной комбинаторики, которые сказываются в распространении суффикса *-че* и *-иче* в различных именных основах, можно сделать вывод, что суффикс *-иче* в говорах села Милошево является вариантом суффикса *-че*.